

اسنادی از طایفه سرلک رده‌ای از عشایر چهار لنگ بختیاری

جواد صفی‌نژاد*، رضا سرلک*

پهنه بختیاری، سرزمین کوه‌های وسیعی است که جایگاه سکونتی رده‌های مختلف ایل بختیاری است. بختیاری‌ها شاخه بزرگی از لرها می‌باشند که قدمت تاریخی آن‌ها را در قرون و اعصار قبل از آن بایستی جست‌وجو نمود. آثار کهن باستانی، کتیبه‌های فراوان تاریخی، پیشوندهای کهن (آ)، (کی)، (کا)، برای نام افراد مذکر، واژه کهن بی‌بی برای زنان و دختران خانواده‌های خوانین، وجود ساخت اجتماعی برای گروه‌های کوچنده، وجود رده‌های قدرت جهت کنترل هرچه بیشتر اجتماع کوچنده و تقسیمات پیچیده بهره‌گیری از مرتع به همراه آداب و رسوم و فرهنگ عظیم نانوشته آنان و همچنین کوچ براساس تقویم شمسی و افتخار به پوشش ویژه سنتی محلی و... همه حاکی از عظمت، قدرت و تاریخ ایرانی بودن آن‌هاست که بدان مباحثات می‌کنند. اطلاعات ما از گذشته تاریخی این طایفه بزرگ بسیار اندک است. ولی از زمان صفویه به بعد این اطلاعات تاریخی، رفته‌رفته و شجره آن‌ها برای ما بسیار روشن‌تر شده است.

قلمرو جغرافیایی سرلک‌ها

سرلک‌ها تا حدود اواخر حکومت ناصرالدین شاه قاجار دارای ساختار کاملاً عشایری و شیوه زندگی کوچندگی بودند و بر حدود بیش از ۶۰ قلمرو جغرافیایی جهت بهره‌گیری از علوفه

* استادیار دانشکده علوم اجتماعی.

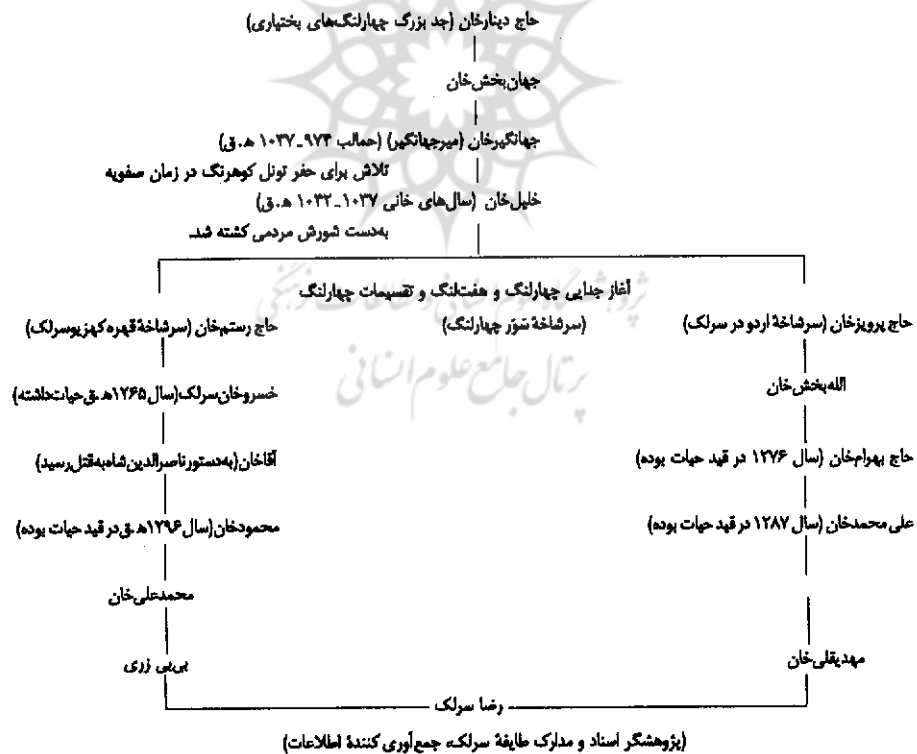
☆ فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

و علف‌چر آن مناطق مالکیت داشتند. اسناد مستند موجود حاکی از این واقعیت است که علف‌چر مناطق جغرافیایی:

اردو دره، بابا قله، پاچه لک، چال بطون، چشمه نظر، خورهه، دوران، سور، شوا، طجر، کفسان، کندر، کهریز سرخ، گاهیکان، گل زرد و... که به‌طور پراکنده بین غرب مناطق فریدن، خوانسار، گلپایگان و خمین تا شرق الیگودرز و بروجرد مورد بهره‌گیری چرای عشایری قرار می‌گرفتند.

اسناد سرلک‌ها که به تازگی به جمع‌آوری آن‌ها همت گمارده شده اغلب ممهور به مهر سلاطین: صفوی، زندیه، قاجار و پهلوی اول است که در مجموعه‌ای طبقه‌بندی شده نزد آقای رضا سرلک نگهداری می‌شود.

بختیاری‌ها خود به دو شاخهٔ بزرگ هفت‌لنگ و چهارلنگ تقسیم می‌گردند و این تقسیم‌بندی متعلق به زمان صفویه است که به‌خاطر تسهیلات در جمع‌آوری مالیات صورت گرفته است. در این مقاله صحبتی از شاخهٔ هفت‌لنگ بختیاری در میان نیست ولی براساس اسناد محلی موجود شجرهٔ تاریخی چهارلنگ‌ها به شرح زیر مورد تأیید قرار گرفت.

مالیات

در سال ۱۲۹۱ ه. ق. حدود ۳۹٪ از جمعیت ۱۲۰۰۰۰۰ نفری ایران را عشایر کوچنده تشکیل می‌دادند.^۱ این عشایر کوچنده از ایل‌های مختلفی شکل می‌گرفت، هر ایل دارای سرپرستی به نام ایلخان بود که گرداننده و تصمیم‌گیرنده کل رویدادهای مربوط به ایل خود بود و طوایف مختلف ایل را که کلاتران و کی‌ها سرپرستی می‌کردند نیز زیر نظر خان انجام وظیفه می‌نمودند. یکی از وظایف کلاتران یا سرپرستان هر طایفه جمع‌آوری مالیات رسمی سرانه خانوارهای مربوطه بود.

ایلخان در برابر حکومت مرکزی تعهد رسمی پرداخت مالیات داشت که مقدار آن زیر نظر ممیزان حکومت تعیین می‌گردید، اگر باران سالیانه برای رشد علوفه کافی بود ایلخان توسط کلاتران می‌توانست به موقع مالیات را جمع‌آوری و تعهد خود را در پرداخت مالیات انجام دهد ولی اگر کشور با کم‌بارانی مواجه می‌گردید مراتع از نظر کیفی دچار کمبود علوفه گردیده و نتیجه این پیامد بر روی فرآورده‌های دامی اثرگذار بود و عشایر کوچنده قادر به پرداخت به موقع مالیات نبودند و همین موضوع ممکن بود که حکومت مرکزی برای دریافت مالیات مستعهد شده به منطقه عشایری لشکرکشی نماید و عشایر هم به مقاومت برخاسته و سرانجام کار به جنگ می‌کشید، که گاهی با کشتن سرپرست ایل به پایان می‌رسید و فرد دیگری این تعهد را قبول می‌کرد و یا با زور اسلحه مالیات را دریافت نموده و صلح برقرار می‌گردید و ایلخان مجدداً مورد تأیید حکومت قرار می‌گرفت و این پیامد بارها و بارها در میان ایلات مختلف به وجود آمده و در صورت صلح خلعتی هم به سرپرست ایل اهدا می‌گردید.

در زیر ترجمه تومار مالیاتی طایفه سرلک در ۱۲۹۱ ه. ق. که از خط سیاق برگردانده شده است را مرور می‌کنیم:

مالیات طایفه سرلک شاخه چهار لنگ ایل بختیاری

۱۲۹۱ قمری

مالیات:

جمع و خرج مالیات هذالسنه ایت‌ذیل [سال سگ] ۱۲۹۱ [قمری] فی‌السنه ماضیه
تخاقوی ذیل (سال مرغ، سال ۱۲۹۰ قمری) بختیاری و سرلک [سرلک بختیاری] ابواب‌جمعی
عالیشان میزا علی‌اکبر.

— نقدی: ۱۸,۶۲۰ تومان و ۵ قران

— جنسی: غله: ۸۶۲ خروار و ۵۲ من

۱. سالنامه دولت ایران: ۱۲۹۱ ه. ق. جلدی، نسخ، بدون ذکر صفحه.

۲. از بابت مالیات هذّه اسنه ایت تیل [۱۲۹۱ قمری].

۱۷,۷۴۰ تومان و ۵ قران

— نقدی:

۵۲,۸۶۵ خروار

— جنسی: غله:

۸۸۰ تومان

از بابت سنه ماضیه تخاقوی تیل:

۱۸,۶۲۰ تومان و ۵ قران

جمع بدهی مالیاتی دو سال مذکور

[۱۷,۷۴۰/۵ + ۸۸۰ تومان = ۱۸,۶۲۰/۵] تومان

۱. از بابت ملک و املاک بهرام خان بواسحق از قرار تمسک^۱ که نزد عالیشان میرزاعلی اکبر است

۴۰۰ تومان

۱۰۰ تومان

۳۰۰ تومان

تخفیف مرحمت شده:

از بابت قیمت جنس، دریافت شده

۲۷۰ تومان

۲۵۰ تومان

۲۰۰ تومان

۵۰ تومان

۱۲۰ تومان

۲. یحیی خان شاه کوهی از قرار تمسک.

تخفیف هذّه السنه که جزء عمل حساب شد [فولادوند و ماهرودی]

(تخفیف [طایفه] فولادوند)

(تخفیف [طایفه] ماهرودی)

الباقی

۲۰۰ تومان

۱۰۰ تومان

۱۰۰ تومان

۳. غلامعلی خان خانه جمالی

از بابت بدهی

بدهی [باقیمانده]

۳۱۰ تومان

۱۵۰ تومان

۱۶۰ تومان

۴. کریم خان سرلک از قرار دو طغرا تمسک

تخفیف مرحمت شده

از قرار تمسک حاتم خان و بهنام خان

۲۰۰ تومان

۵. نقد سالاروند

[جمع پنج فقره ۱۴۸۰ تومان، تخفیف ۶۰۰ تومان، الباقی ۸۸۰ تومان سند ماضیه]

۱. تَمَسُّک: سند، نوشته معتبر سندگونه.

[در حاشیه چپ سند]

۱۱,۳۲۱ تومان و ۹ قران و ۵۰۰ دینار [ده‌شاهی]
 ۳۰۴ خروار و ۲۲ من و ۲۰ سیر
 ۲۴۶ خروار و ۹۰ من و ۵ سیر.
 ۵۷ خروار و ۳۲ من و ۱۵ سیر.

۴
 نقدی:
 جنسی: غله:
 ...گندم
 - جو

تخفیف عالیجاه مقرب‌الحضرت الوالا آقا علی صندوقدار
 ۶۲۳۷ تومان و ۸ قران و ۵۰ دینار

مقدار تخفیف			شرح	
دینار	قران	تومان		
۹۰۰	۸	۱۲۷۷	مساعده رجب	۱
-	۸	۱۱۹	مساعده رمضان	۲
-	۷	۹۴	مساعده ایضاً	۳
-	۴	۴۹	مساعده ایضاً	۴
۸۰۰	۲	۹۴۷	مساعده ایضاً	۵
-	۴	۱۰۹۸	مساعده ایضاً	۶
۸۵۰	۲	۱۵۴	مساعد شعبان	۷
۵۰۰	۷	۳۹۸	مساعده ذیحجه	۸
-	-	۹۹	مساعده ایضاً	۹
-	۸	۱۱۸	مساعده محرم	۱۰
-	۳	۷۹	مساعده ایضاً	۱۱
-	-	۱۲۰	مساعده ایضاً	۱۲
۵۰۰	۹	۱۹۷	مساعده ذیقعه	۱۳
-	۶	۱۰	مساعده محرم	۱۴
-	۸	۳۷	مساعده صفر	۱۵
۵۰۰	۸	۷۳۳	مساعده ایضاً	۱۶
-	-	۵۰۰	مساعده ایضاً	۱۷
-	-	۲۰۰	مساعده ایضاً	۱۸
۴۰۵۰	۸۴	۶۲۲۹	مساعدها	جمع
۵۰	۸	۶۲۳۷		

مواجب ده: نقدی:		۳۰۷۰ تومان و ۹ قران و ۳۴۵ دینار	
جنسی: غله	۵۹ خروار و ۱۰ سیر		
گندم	۳۹ خروار و ۲۵ سیر		
جو	۳۹ خروار و ۲۵ سیر		
[جمع]	۷۹ خروار و ۱۰ سیر ^۱		
بابت مقرری:		۴۰۷۴ تومان و ۱ قران و ۹۵۰ دینار	
۱. مقرری سرکار حشمت الدوله	نقدی:	۱۶۸۵ تومان و ۷ قران و ۷۵۰ دینار	
	جنسی:	۱۰۰۰ تومان	
		۶۸۵ خروار و ۷۷ من	
۲. مقرری نواب احتشام السلطنه:	نقدی:	۸۵۸ تومان	
	جنسی: غله:	۸ من	
۳. مقرری نواب نصراله میرزا:	نقدی:	۲۲۴ تومان و ۷ قران و ۲۰۰ دینار	
۴. مقرری نواب غلامحسین میرزا:	نقدی:	۲۰۰ تومان	
۵. مقرری نواب اسداله میرزا:	نقدی:	۱۰۵ تومان و ۷ قران	
[جمع:	نقدی:	۴۰۷۴ تومان و ۱ قران و ۹۵۰ دینار	
	جنسی:	۶۸۵ خروار و ۸۵ من	

۱. مقدار غله در متن سند به رقم سیاق ۵۹ خروار و ۱۰ سیر نوشته شده در صورتی که جمع تفکیکی (گندم و جو) مندرج در آن ۷۹ خروار و ۱۰ سیر می‌گردد. به نظر می‌رسد یا غله ذکر شده در متن بایستی ۷۹ خروار و ۱۰ سیر باشد و یا هر یک از ارقام گندم و جو بایستی ۲۹ خروار و ۲۵ سیر باشند. مسلماً در یکی از این دو نوشته اشتباهی رخ داده است.

بابت مواجب ۱۹۵۵ تومان و ۹ قران و ۳۵۰ دینار

شماره	شرح	مواجب		
		تومان	قران	دینار
۱	مواجب مقرب‌الخاقان میرزا علی مستوفی	۲۰۰		
۲	مواجب توپچیان سیلاخوری	۵۰۰		
۳	مواجب سربازان فوج سیلاخوری	۸۰۰		
۴	مواجب توپچیان بهارلو	۶۸		
۵	مواجب عبدالصمد بیگ ابرونی	۱۲۷		
۶	مواجب ایضاً	۵		
۷	مواجب آقاییک؟ و سایر غلامان	۲۴۷		
۸	مواجب ایضاً	۷		
[جمع]	مواجب‌ها	۱۹۵۴	۱۹	[۳۵۰]
		۱۹۵۵	۹	۳۵۰

بابت مستمری ده

نقدی: ۳۰ تومان ۸ قران و ۱۲۶ دینار
 جنسی: [غله] ۵۹ خروار و ۱۰ سیر
 گندم: ۲۷۹ خروار و ۲۵ سیر
 جو: ۲۷۹ خروار و ۲۵ سیر

بابت مستمری

نقدی: ۳۰ تومان و ۸ قران و ۱۲۶ دینار
 جنسی [غله] ۵۹ خروار و ۱۰ سیر
 گندم ۷۹ خروار و ۲۵ سیر
 جو ۷۹ خروار و ۲۵ سیر

مستمری ملاحسنقلی

نقدی: ۲۶ تومان و ۲ قران و ۱۲۶ دینار
 جنسی: ۵۹ خروار و ۱۰ سیر

مستمری میرزا رحمت‌اله

نقدی: ۴ تومان و ۳ قران

کرایه مال جهت بنه توپچیان بهارلو [ی] ده هنگام مأموریت [به] بختیاری جهت گرفتن خواجه خانجان به موجب یک طغرا برات. ۱۰ تومان و ۵ قران.

۱. ارقام «بابت مستمری ده» و «بابت مستمری» همانند ذکر شده و ارقام سرجمع ۱، ۲، ۳ و هم چنین ارقام سیاقی ۴، ۵ و ۶ در جمع آن‌ها اختلافی به وجود می‌آید، بایستی رقم ۵۹ خروار و ۱۵۹ دینار و رقم ۸ قران هم ۵ قران باشد تا سرجمع آن‌ها تصحیح گردد.

عوض

عوض حواله دیوان اعلیٰ از بابت اجرت نجار، آهنگر و سراج^۱ هنگام مأموریت بختیاری به موجب یک طغرا برات.

تقدی:	۱۷ تومان و ۳ قران
جنسی:	۳۰۲ خروار و ۶۳ من
گندم	۲۴۶ خروار و ۱۰ من و ۲۰ سیر
چو	۵۶ خروار و ۵۲ من و ۲۰ سیر

[جمع]	۳۰۲ خروار و ۶۲ من و ۴۰ سیر
	۳۰۲ خروار و ۶۳ من

۱. حواله به توپچیان گروس، سالار رمضان	۵ خروار و ۹۰ من
۲. حواله عملیه و علیق اصطلیل توپخانه سالار رمضان [غله]	۱۴ خروار و ۷۳ من و ۳۰ سیر
— گندم	۱ خروار و ۲۷ من و ۲۰ سیر
— چو	۱۳ خروار و ۴۶ من و ۱۰ سیر

[جمع]	۱۴ خروار و ۷۳ من و ۳۰ سیر
۳. حواله سربازان فوج سیلاخور سالار رمضان	۴ خروار و ۸۸ من و ۳۰ سیر

۴. حواله علیق فوج منصور سالار رمضان [غله]	۶۲ خروار و ۶۷ من و ۳۰ سیر
— گندم	۵۴ خروار و ۵۶ من و ۳۰ سیر
— چو	۸ خروار و ۱۱ من

[جمع]	۶۲ خروار و ۶۷ من و ۳۰ سیر
۵. حواله علیق سربازان فوج سیلاخوری سالار رمضان:	۱۸۶ خروار و ۹۰ من
[غله]	۱۷۰ خروار و ۴۰ من
— گندم	۱۶ خروار و ۵۰ من
— چو	

[جمع]	۱۸۶ خروار و ۹۰ من
۶. حواله علیق [و] سواران یارا احمدی سالار رمضان	۲۷ خروار و ۵۳ من
[غله]	۹ خروار و ۷ من و ۲۰ سیر
— گندم	۱۸ خروار و ۴۵ من و ۲۰ سیر
— چو	
[جمع]	۲۷ خروار و ۵۳ من

۱. سراج: زین ساز اسب، زین فروش، به خاطر وفور اسب، قاطر و مادیان در مناطق مختلف بختیاری، زین سازی از رونق ویژه‌ای برخوردار بود.

۷۲۹۹ تومان و ۱ قران و ۴۹۹ دینار ۵۵۸ خروار و ۲۹ من و ۲۰ سیر ۱۸۴ خروار و ۳۵ من و ۳۵ سیر ۳۷۰ خروار و ۹۳ من و ۳۵ سیر	جمع کل: نقدی جنسی: [غله] - گندم - جو	۱۲
۵۵۸ خروار و ۲۹ من و ۲۰ سیر [جمع]	[جمع]	
۱۹۷۸ تومان و ۵ قران و ۶۶۸ دینا ۲۶۷ خروار و ۶۰ من و ۳۰ سیر ۵۱ خروار و ۴۶ من و ۲۰ سیر ۲۱۶ خروار و ۱۴ من و ۱۰ سیر	نقدی: جنسی: [غله] گندم جو	۱۳
۲۶۷ خروار و ۶۰ من و ۳۰ سیر [جمع]	[جمع]	
۱. تحویل صندوق خانه:		
۳۰۸ تومان و ۷ قران و ۹۰۰ دینار		
۲. از قرار بروات که در محل صندوق خانه عالیشان میرزا علی اکبر نوشته سپرده را که بروات گرفته بیاورد، رد نماید		
۲۱۸ تومان و ۷ قران و ۹۰۰ دینار		
۱۱۹ تومان و ۷ قران و ۹۰۰ دینار ۳۹ تومان و ۵ قران ۳۹ تومان و ۵ قران	- نقد بابت غلام علیخان و سالار شعبان - نقد بابت یحیی خان شاه کوهی که گرفته - نقد بابت ایضاً	
[جمع] ۲۱۸ تومان و ۷ قران و ۹۰۰ دینار		
[در حاشیه سمت راست] این ۷ طغرا برات هم که ملاحظه شد در محل از عالیجاه میرزا علی اکبر نوشته گرفته شد، خود عالیجاه میرزا از بابت ۹۰ طغرا قبض صندوق خانه که نزد محمدحسین خان را از میرزا علی اکبر نوشته گرفته شد؟ عالیشان میرزا را بدهد.		
۳. تعهد بروات مقرر ده که عالیشان میرزا علی اکبر نوشته سپرده که از محل گرفته رد نماید.		
۱۱۴۳ تومان و ۸ قران ۲۶۷ خروار و ۶۰ من و ۳۰ سیر	نقدی: جنسی:	
۴. مقرری نواب والا حشمت الدوله:		
۱۱۴۳ تومان و ۸ قران ۱۰۳ خروار و ۳۳ من	دوطغرا، نقدی جنسی	

اسنادی از طایفه سرلک

گندم: ۵۱ خروار و ۸۶ من و ۲۰ سیر
جو: ۵۱ خروار و ۴۶ من و ۲۰ سیر

[جمع، غله: ۱۰۳ خروار و ۲۳ من]

[حاشیه سمت چپ]

از بابت مقرری سرکار حشمت‌الدوله و برات جنسی مواجب فوج سیلاخوری که به خرج میرزا علی‌اکبر نوشته شد، ملاحظه، بعد از عالیشان میرزا علی‌اکبر نوشته گرفته شد که عالیجاه میرزا... دو برات را گرفته بدهد، نوشته خود را بیاورد.
۵. از قرار قبض مقرب‌الحضرت الوالا آقا علی که نزد محمدحسین خان است و برات صادرالسطنه، عالیشان میرزا علی‌اکبر نوشته سپرده که قبض را گرفته رد نماید. ۹۰ تومان.

۶. عوض حواله دیوان اعلی از بابت مواجب سه ماه آخر، فوج سیلاخوری که جنس داده شده، عالیشان میرزا علی‌اکبر نوشته سپرده که برات را از محل گرفته رد نماید.

جو ۱۶۴ خروار و ۶۷ من و ۳۰ سیر

۷. از قرار تمسک عالیشانان میرزا فتح‌اله و میرزا فضل‌اله از بابت باقیمانده اسلک نواب احتشام سپرده‌اند و ابوابجمع به عالیشان میرزا بدهد.

۵۲۵ تومان و ۹ قران و ۸۶۴ دینار

[جمع تحویل صندوق خانه]

شماره	تقدی			جنسی	
	تومان	قران	دینار	خروار	من
۱	۳۰۸	۷	۹۰۰	-	-
۲	۲۱۸	۷	۹۰۰	-	-
۳	۱۱۴۳	۸	-	۲۶۷	۶۰
۴	۱۱۴۳	۸	-	۱۰۳	۲۳
۵	۹۰	-	-	-	-
۶	-	-	-	۱۶۴	۶۷
۷	۵۲۵	۹	۸۶۴	-	-
جمع	۳۴۲۷	۳۹	۲۶۶۴	۵۴۴	۱۶۰
	۳۴۲۱	۱	۶۶۴	۵۲۵	۶۰

<p>نقدی: ۳۲۵ تومان و ۵ قران و ۸۵۰ دینار جنسی: ۲۹۰ خروار و ۶۸ من و ۳۵ سیر گندم ۱۳۲ خروار و ۸۹ من و ۱۵ سیر جو ۱۵۷ خروار و ۷۹ من و ۲۰ سیر غله ۲۹۰ خروار و ۶۸ من و ۳۵ سیر</p>	<p>نقدی: جنسی: گندم جو غله</p>	۱۵

<p>نقدی: ۵۳۲۸ تومان و ۲ قران - جنسی: ۲۸۵ خروار و ۶۳ من و ۳۰ سیر</p>	<p>محل: نقدی: جنسی:</p>	۱۶
وصولی:		
<u>۱۴۶۷ تومان و ۷ قران</u>		
<p>۱۷۱ تومان و ۳ قران ۱۰۲ تومان و ۵ قران ۵۰ تومان ۱۸ تومان و ۸ قران</p>	<p>۱. هادی خان: - مالیات عیسوند - مالیات هیودی - مالیات ملا محمدخان بوسحق</p>	
[جمع ۱۷۱ تومان و ۳ قران]		
<p>۲. عبدالله خان، که باید... از عربستان (خوزستان) می‌برند از قرار تمسک که نزد عالیشان میرزا علی اکبر است.</p>		
<p>- از بایت بهمن خان ۲۰۰ تومان - از بایت عیسوند ۲۰۰ تومان</p>		
جمع ۴۰۰ تومان		
<p>[در حاشیه راست]: یک هزار و چهارصد تومان و کسری و وصولی را عالیشان میرزا عبدالله و میرزا علی اکبر فهرست گرفته ابوالجمع عالیجاه میرزا آقا و مهدی آقای میرزا آقا ضبط است. [در حاشیه چپ]: تمسک ۲۰۰ تومان مُهر هادی خان و حاشیه بر ضمانت عبدالله خان است و تمسک نزد میرزا علی اکبر است.</p>		
<p>۱۶۲ تومان و ۸ قران</p>	<p>۳. محمدحسین خان:</p>	
<p>- مالیات فولادوند جمعی یحیی خان ملزومی مشارالیه:</p>		
<p>۱۵۲ تومان و ۸ قران</p>		

اسنادی از طایفه سرلک

از بابت مالیات راه جمعی ملکی یحیی خان ملتزمی مشارالیه

۱۰ تومان

[جمع ۱۶۲ تومان و ۸ قران]

۱۴۱ تومان

۴۶ تومان

۴۱ تومان

۵۴ تومان

[جمع

۴. خواجه خلیل خان و اخوان:

مالیات... خواجه خلیل خان

املاک خواجه قهرمان... مشارالیه

دولت آباد سه دانگ خواجه خلیل خان

و خواجه تیمورخان

[جمع ۱۴۱ تومان]

۵. کریم خان سرلک: ۳۴۳ تومان و ۴ قران

از قرار تمسک ۳۱۰ تومان، تخفیف ۱۵۰ تومان، الباقی ۱۶۰ تومان.

از بابت باقی تمسک، طلب از تمسک سپرده ۳۳ تومان و ۴ قران

۱۵۰ تومان

از بابت مالیات گایکان، ملکی کریم خان و شکراله خان

[جمع ۳۴۳ تومان و ۴ قران]

۷۸ تومان و ۷ قران

۶. نقد مالیاتی

نقد مالیات سلطان آباد و محمودآباد ملکی عوض خان ملتزمی سید محمود.

۴۲ تومان و ۵ قران

۱۵ تومان

۲۱ تومان و ۲ قران

قاید محمد تقی از بابت گرجی

غلامعلی خان خانه جمالی

[جمع ۷۸ تومان و ۷ قران]

[جمع

۷. نقد قیمت جنس بهرام خان، تمهد باقی سیصد تومان:

۱۷۰ تومان و ۵ قران

← پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

[جمع وصولی مالیاتها]

مقدار مالیات		نام مالیات دهندگان	شماره
قران	تومان		
۳	۱۷۱	هادی خان	۱
—	۴۰۰	عبداله خان	۲
۸	۱۶۲	محمدحسین خان	۳
—	۱۴۱	خلیل خان	۴
۴	۳۴۳	کریم خان	۵
۷	۷۸	عوض خان	۶
۵	۱۷۰	بهرام خان	۷
۷	۱۴۶۷	وصولی ها	جمع

<p>۳۸۵۴ تومان و ۵ قران ۲۸۵ خروار و ۶۹ من و ۳۰ سیر</p>	<p>نقدی جنسی، غله</p>	<p>محل سکنه و لاوصول و بلاصاحب:</p>	<p>۱۸</p>
<p>۱۸۴۰ تومان و ۸ قران ۵۷ خروار و ۶۸ من</p>	<p>نقدی جنسی</p>	<p>تخفیفات:</p>	
<p>۱۲۴۸ تومان و ۵ قران</p>		<p>الباقی:</p>	
<p>۲۶۶ تومان ۱۶۲ تومان ۱۰۴ تومان</p>		<p>باید وصول شود هیبت‌اله‌خان میانجایی قاسم‌خان جاوند</p>	<p>۱۹</p>
<p>۲۶۶ تومان</p>	<p>جمع</p>		
<p>۹۸۲ تومان و ۵ قران ۱۵۰ تومان ۵۶ تومان ۱۲۰ تومان ۱۱۰ تومان ۱۰۰ تومان ۱۳۴ تومان ۱۶۲ تومان و ۵ قران ۱۵۰ تومان</p>		<p>لاوصول و سکنه ۱. طایفه میکور ۲. طایفه جاوند ۳. طایفه دره قایدی ۴. طایفه دوزنی بهمن خان ۵. طایفه ماهرودی ۶. طایفه حاجی‌وند ۷. طایفه بواسحق ۸. طایفه دهنوی</p>	<p>۲۰</p>
<p>۹۸۲ تومان و ۵ قران</p>	<p>جمع</p>		
<p>۶۶۲ تومان و ۹ قران ۷۰ تومان ۵۹۲ تومان</p>	<p>مالیات مخروبه و بلاصاحب وصول شده [بلاصاحب]</p>	<p>مالیات</p>	<p>۲۱</p>
<p>۶۶۲ تومان و ۹ قران</p>	<p>جمع</p>		
<p>۵۷ خروار و ۶۸ من</p>		<p>غله</p>	

اسنادی از طایفه سرلک

[مناطق مالیات دهنده]

شماره	شرح	نقدی		جنسی	
		تومان	قران	خروار	من
۱	مالیات قریه دژه دایی و آرچنک و حزنسان نو	۸۹	۳	۵۵	-
۲	املاک مزارع طایفه بوسحق ملکی محراب خان	۱۴۲	۸	-	-
۳	الوند و سید خلف	۴۳	۳/۵	۸۸	-
۴	شگان و همابلان طایفه سالاروند	۶۷	۴	۱۸	۹۰
۵	مالیات قریه سیاوش آباد ماهرودی	۶	۵	۸۸	-
۶	قاضی آباد ماهرودی	۱۳	۴	۲۱	-
۷	دره تخت احمد ماهرودی	۴	-	۵۵	-
۸	چهل گزی لک سه دانگ	۴	-	۵۵	-
۹	مالیات قریه چرده حاجی وند	۱۷	۷/۵	۶۴	-
۱۰	سیوله حاجی وند	۱۱	۴/۵	۳۶	-
۱۱	سیف آباد	۱۷	۵	-	-
۱۲	گوران	۱۰۴	۸/۵	۱۴	-
۱۳	مالیات قریه آب باریک	۴۹	۸/۵	-	-
۱۴	حاجی آباد حاجی وند	۱۶	۷	۳۷	-
۱۵	ابراهیم آباد	۲۲	۶	۳	۱۰
۱۶	سیاوش آباد کلاشدر بختیاری	۳۰	-	۳	۴۰
۱۷	مالیات ده ملوکان جودکی ده	۸	-	۲۲	-
۱۸	سیاوش آباد لک	۹	۸/۵	۴۵	-
۱۹	کلاشدر لک	۳	۶	-	-
جمع	مالیات مناطق	۶۵۴	۸۹	۶۰۴	۱۴۰
		۶۲۲	۹	۶۰۵	۴۰

۲۲

سرجمع:

۲ هزار و ۱۳ تومان و ۳۰۰ دینار
 ۲۲۸ خروار و ۳ من و ۳۰ سیر
 ۱۰۰ خروار
 ۱۲۸ خروار و ۳ من و ۳۰ سیر

نقدی: که لاوصول شد
 جنسی: غله،
 - وصول می شود: غله،
 - لاوصول:

۱ تومان و ۶ قران و ۱۶۵ دینار
 درآمد ندارد

نقدی
 جنسی

۲۳

[حاشیه چپ]: مالیات دهات آقاخان سرلک و مزارعات مخروبه و بلاسکنه است که این دهات را احتشام السطنه پارسال به ابوالفتح خان سرلک دو ساله به نود خروار گندم اجاره داده است، کریم خان [اجاره] دو ساله را گرفته است باید از کریم خان مطالبه شود.

[حاشیه پایانی طومار]

محل مهر: **نُصْرَة الدَّوْلَة:**

صورت جمع و خرج و معامله هذالسته ایت ثیل / عالیجاه میرزا علی اکبر از بابت معامله املاک و دهات بختیاری موافق فرد ایلی / که در دست کارگذاران سرکار مشخص نموده‌اند مبلغ ۵۳۲۲ تومان و ۲۰۰۰ دینار نقد / و مقدار ۲۷۵ خروار غله باقی است که مبلغ ۲۸۵۴ تومان و ۵۰۰۰ دینار نقد و جنس معینه / از قرار قلمرو عالیجاه مشارالیه از بابت باقی مذکور سکنه و لاوصول است و مبلغ ۱۴۶۷ تومان و ۷۰۰۰ دینار / وصولی است که موافق سند مهوری که سپرده است باید یک ماهه، انشاءاله به گماشتگان فرزند کامکار ناصرالدوله حفظاله تعالی، بدون عذر بپردازد.

فی شهر صفر المظفر ۱۲۹۲ [قمری]

۲۴

اخیراً از خانه‌ها و صندوقخانه‌های بازماندگان خوانین سرلک اسناد سنتی فراوانی به دست آمده که نشان‌دهنده قدمت چهارصد ساله این بخش فراموش شده از ایل بختیاری است. این اسناد مشتمل است بر عقدنامه‌ها؛ وصیت‌نامه‌ها؛ وکالتنامه‌ها؛ صلحنامه‌ها؛ اجاره‌نامه‌ها؛ اسناد معاملات ملکی روستاهای سرلک؛ وقفنامه‌ها؛ شکایت‌نامه‌ها؛ استشهادنامه‌ها؛ مکاتبات شخصی؛ احکام صادر شده برای سرکردگان طایفه سرلک مهور به مهر سلاطین صفوی، زند، قاجار و پهلوی؛ استفتائات از حکام شرع و احکام صادره از سوی آنان در موارد گوناگون.

کلیه این اسناد، با استفاده از روش‌های علمی متداول در مورد مرمت و حفظ و احیا اسناد خطی، آماده شده و در چهار آلبوم مشتمل بر دو بست برگ در چهارچوب یک طبقه‌بندی قابل قبول جای داده شده‌اند.

بدیهی است انتشار این اسناد و تعبیر و تفسیر صوری (نوع کاغذ، قطع کاغذ، شیوه‌های مختلف نگارش، اسامی کاتبان، عاقدان و حکام شرع لوله یا تا کردن کاغذ، خط، تذهیب، ساختار متن، سجع مهر و امضای شاهدان، نام‌ها، ...) و محتوایی قشربندی اجتماعی، القاب و عناوین متداول در هر دوره، نوع داور، نوع برخوردهای حقوقی و قضایی و حل و فصل دعاوی، نقش مناسبات و پیوندهای خویشاوندی در قراردادهای اجتماعی، روند گردش پول در دوره‌های مختلف و ارزش و نوع سکه‌ها از صفوی تا پهلوی. هر یک از آنها، مستندسازی پژوهش‌های مردم‌شناختی و انسان‌شناختی خواهد شد.

یکجانشینی

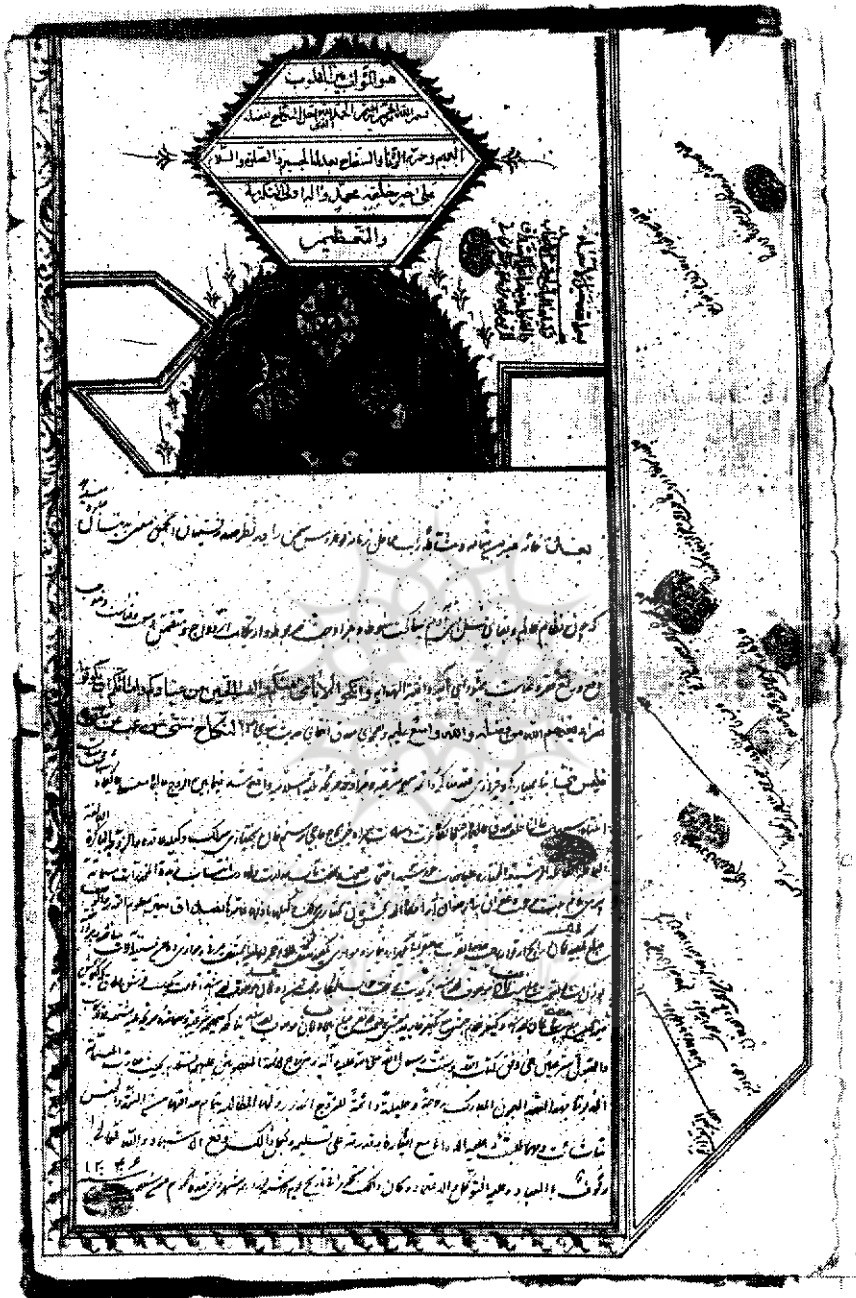
احتمالاً یکجانشین شدن زود هنگام سرلک‌ها نسبت به سایر طوایف بختیاری و پذیرفتن روش و فرهنگ یکجانشینی و خارج شدن آن‌ها از چرخه کوچندگی ایل بختیاری می‌تواند دلیل دیگر این امر باشد.

برای نمونه تصویر یکی از عقدنامه‌ها و متن بازخوانی شده آن که حاوی مطالبی درباره غلام و کنیز و بهای آن‌ها است. همراه متن پاسخ شکایت بانویی که پس از مرگ شوهرش تقاضای دریافت مهریه از بازماندگان دارد به همراه صورت جهیزیه بازنگاری شده ارائه می‌شود. توضیحی نیز درباره تذهیب عقدنامه داده شده است.

عقدنامه‌ها

عقدنامه‌ها بیانگر نکات مهمی از تاریخ مردم زمان خود می‌باشند و در تحقیقات مردم‌شناسی از جهات گوناگون قابل مطالعه و بررسی و گویای آداب و رسوم دوره مخصوص و شخصیت افراد در زمان خود هستند و تصویر روشنی از رفتار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه یا طوایف خاصی از نظر زمان و مکان و روند تطور و زندگی مردم آن دوره را به دست می‌دهند در این عقدنامه و عقدنامه‌های دیگر که از خانواده سرلک بختیاری در دست بررسی است چنین به نظر می‌رسد که تمامی زوجین با یکدیگر نسبت خویشاوندی دارند و معلوم می‌شود مایل نبودند با خانواده‌ای غیر از خویشاوندان خود وصلت نمایند. در بین اسناد و عقدنامه‌ها فقط یک مورد وجود دارد که اسدالله‌خان با دختری غیر از طایفه خود که احتمالاً زیبا و با شخصیت بوده با وجود داشتن زن و فرزند، ازدواج کرده است. ملک زیادی به صداق و مهر او نموده است و پس از اسدالله‌خان سایر وراثت که پسران او از زن قبلی باشند از دادن مهریه وی خودداری کرده‌اند. نزدیک به ده شکایت‌نامه از این بانو به نامه پری‌ناز خانم در بین اسناد موجود است و بالأخره موفق به دریافت صداق خود شده است جواب یکی از شکایات او در این مقاله ارائه شده است. در بین تمام ازدواج‌ها و عقدنامه‌ها فقط همین یک دختر جهیزیه با خود داشته که صورت آن موجود و بسیار جالب توجه است که آن نیز بازنویسی و ارائه شده است. شاید بین خوانین جهیزیه رسم نبوده که نام برده نشده یا نوشتن صورت جهیزیه را در شأن خود نمی‌دانستند ولی صداق و مهریه مفصل از ملک و خانه و آسیاب و طلا و پول و غیره در عقدنامه به نام زوجه ثبت می‌شده است.

شیوه نگارش عقدنامه‌ها تقریباً یکسان است ابتدا نام خداوند و تمجید از نکاح و تقبیح زنان و سپس به متن عقدنامه پرداخته است نثر مرسوم زمان که از کلمات و عبارات بسیار زیبا

عقدنامه سهراب خان فرزند حاج رستم خان خلیل خان فرزند جهانگیر خان یا میرجهانگیر سرلک

استفاده می‌کند و بعد نام زوج با القابی متعالی و مترادف نسبت به شأن اجتماعی او سپس نام پدر داماد با همان القاب و در ادامه نام زوج و نام پدرش به همان ترتیب فوق آمده است پس از نام بردن جزئیات مهریه همراه آن‌ها اغلب یک غلام حبشی و یکی جاریه حبشی به مبلغ پنجاه تومان یا کم و بیش قید شده است. اندازه این عقدنامه ۴۸ × ۳۰ و از کاغذ زرد رنگ استفاده شده است.

بازنگری عقدنامه سهراب خان سرلک بختیاری ۱۲۴۶

[متن داخل شمشه در عقدنامه]

هوالمؤلف بین القلوب، بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله الذي أحلّ النكاح بفضلہ العمیم و حرّم الزّنا و السفّاح بعد له الجسیم و الصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله اولی التکرمة و التعظیم.

[متن عقدنامه]

بعد خامه عنبرین شمامه و مشاطه زیب محافل زمانه نوعروس سخن را در نظر صدرنشینان انجمن معنی بدین سان جلوه می‌دهد که چون نظام عالم و بقای نسل بنی آدم بمناکحت منوط و بمزاجت مربوط و ارتکاب ازدواج و متضمن وسعت و غناست و موجب دفع و رفع فقر و عناست بمؤدای آیه وافیة الهدایه و النکحو الایامی منکم و الصالحین من عبادکم و امانکم ان یکونو فقراء یغنهم الله من فضله والله واسع علیم و بفحوای صدق انتمای حدیث نبوی (ص) النکاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی. بنا به مبارکی و فیروزی عقد مناکحه دائمه صحیحه شرعیه و مزاجه صریحه ملیه اسلامیة واقع شد فیما بین الزوج عالیجاه معلی جایگاه شهامت و بسالت انتباه سهراب خان خلف صدق عالیجاه رفیع جایگاه عزت و سعادت همراه خیرالحاج حاجی رستم خان بختیاری سرلک، وکیل عاقد و الزوجه الباکرة الباغلة العاقله الفاضله الرشیده المختاره علیا جناب خورشید احتجاب عصمت و عفت مآب، خدات و طهارت انتساب زبده المخدرات مسلماته پری خانم بنت مرحمت و غفران پناه رضوان آرامگاه الله بخش خان بختیاری سرلک وکیلها باذنها عاقدها به صدق معین معلوم القدر و الوصف مبلغ یکصد تومان رایج از قرار ریال جدید الضرب صاحبقرانی یکهزار دینار و موازی یکصد مثقال طلا حمراء لیسنه به مثقال صبرفی و موازی ده من مسینه آلات ساخته و پرداخته به وزن شاه به قیمت مبلغ بیست تومان بوده باشد و یکدست رختخواب قلمکار قیمت آن ده تومان موصوف بوده باشد و تمامت یکدست فرش اطاق که گنجایش قیمت آن مبلغ بیست و پنج تومان بوده باشد و یک نفر غلام حبشی مع یک نفر جاریه حبشی و قیمت دو نفر مبلغ پنجاه تومان موصوف بوده باشد. بناکحه

شرعیه و معاهده صریحه ملیّه مشتمله علی‌الایجاب و القبول شرعیین علی و فق کتاب اللّٰه و سنت رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه و آله و منهاج الثّمة المعصومین علیهم السلام بحیث صارت المسماتة المذبورنا بهذا العقد المیمون المبارک زوجة و حلیة دائمة للزوج لمزبور و لها المطالبه بتمام صداقتها من التقد و الجنس متاشأت و مهما طلبت و علیه الاداء مع الاشارة و قدرته علی تسلمیه و بكل ذالک و قع الاشهاد و اللّٰه تعالی رثوف بالعباد و علیه التوکّل و الاعتماد و کان ذلک تحریر فی تاریخ یوم دوشنبه نوزدهم شهر ذی قعدة الحرام من شهور سنه ۱۲۴۶.

اسامی و مہر شہدان

مہر عبده سہراب خان کہ نام داماد است بہ طرز جالبی دو سویہ نوشته شدہ در ذیل عقدنامہ و ہمچنین زیر نام سہراب خان در متن عقدنامہ دیدہ می شود نام یازده نفر دیگر کہ بہ عنوان شہود و حضار مجلس در حاشیہ سمت راست عقدنامہ بہ ترتیب مقام اجتماعی آنان آمدہ است عبارتند از:

۱. عالیجاہ معلی جایگاہ محمدرضا خان خلف مرحمت و غفران پناہ فرامرزان (نوشته روی مہر: المتوکّل علی اللّٰه عبده محمدرضا)
۲. عالیجاہ معلی جایگاہ، خسرو خان اخ اعیایی زوج
۳. عالیجاہ رفیع جایگاہ داراب خان خلف مرحمت و غفران پناہ اسکندر خان
۴. عالیجاہ اسماعیل خان ابن مرحمت پناہ بہروز خان زلفی
۵. عالیشان قاید اسماعیل بن مرحمت قاید حسین گلپایگانی
۶. عالیشان رفیع مکان آقا بابا بک خلف مرحمت پناہ آقا بزرگ گلپایگانی الشہود التعریف الزوجہ و توکیلہا باذنہا عاقدہا، عالیقدران
۷. آقا محمدصادق ولد مرحوم آقا حسن (نوشته روی مہر: عبده محمدصادق)
۸. کمترین عباد اللّٰه جہانگیر ابن مرحمت پناہ داود خان
۹. کربلایی حاظم (کاظم)
۱۰. کربلایی احمد بک
۱۱. ملاونیه

توضیحات تذهیب

۱. بالای عقدنامہ یک شمسہ شش ضلعی رسم شدہ است. درون آن چند جملہ عربی مربوط بہ نکاح نوشته شدہ و در اطراف شمسہ شرفہایی رنگین رسم شدہ است.

۲. پایین تر از این شمسه نیم شمسۀ دیگری رسم شده که درون آن آمیزه‌ای است از گل‌های ختایی اسلیمی که به طرز زیبایی رنگ‌آمیزی شده و اطراف آن نیز با شرفه‌های رنگین تزیین یافته است رنگ‌ها عبارت است از شنگرف، زنگار، لاجورد، سرنخ، عنابی، مشکی، طلایی و زرد.

۳. سمت راست شمسه مربعی است که سه ضلع آن از شش خط موازی و چهار رنگ؛ شنگرف، زنگار، طلایی و مشکی رسم شده و درون آن خالی است سمت چپ شمسه دو لچکی و یک نیم‌لوزی با شش خط مستقیم با همان چهار رنگ فوق رسم شده که درون آن‌ها نیز خالی است.

۴. تمام متن عقدنامه طلاپاشی شده است.

۵. حاشیۀ عقدنامه دارای کمد زرین شامل برگ‌های طلایی و نقوش ساده اسلیمی به رنگ طلایی و جدول‌کشی با خطوط آب‌طلا و رنگ‌های شنگرف، زنگار، لاجورد و مشکی عرض این حاشیه که از سه طرف، بالا، پایین و سمت چپ دارای کمد زرین دو سانتی‌متری است و از سمت راست دارای حاشیه‌ای به پهنای ۷ سانتی‌متر که شهود و حضار در مجلس نام و شأن اجتماعی خود را در این حاشیه نوشته و مهر زده‌اند.

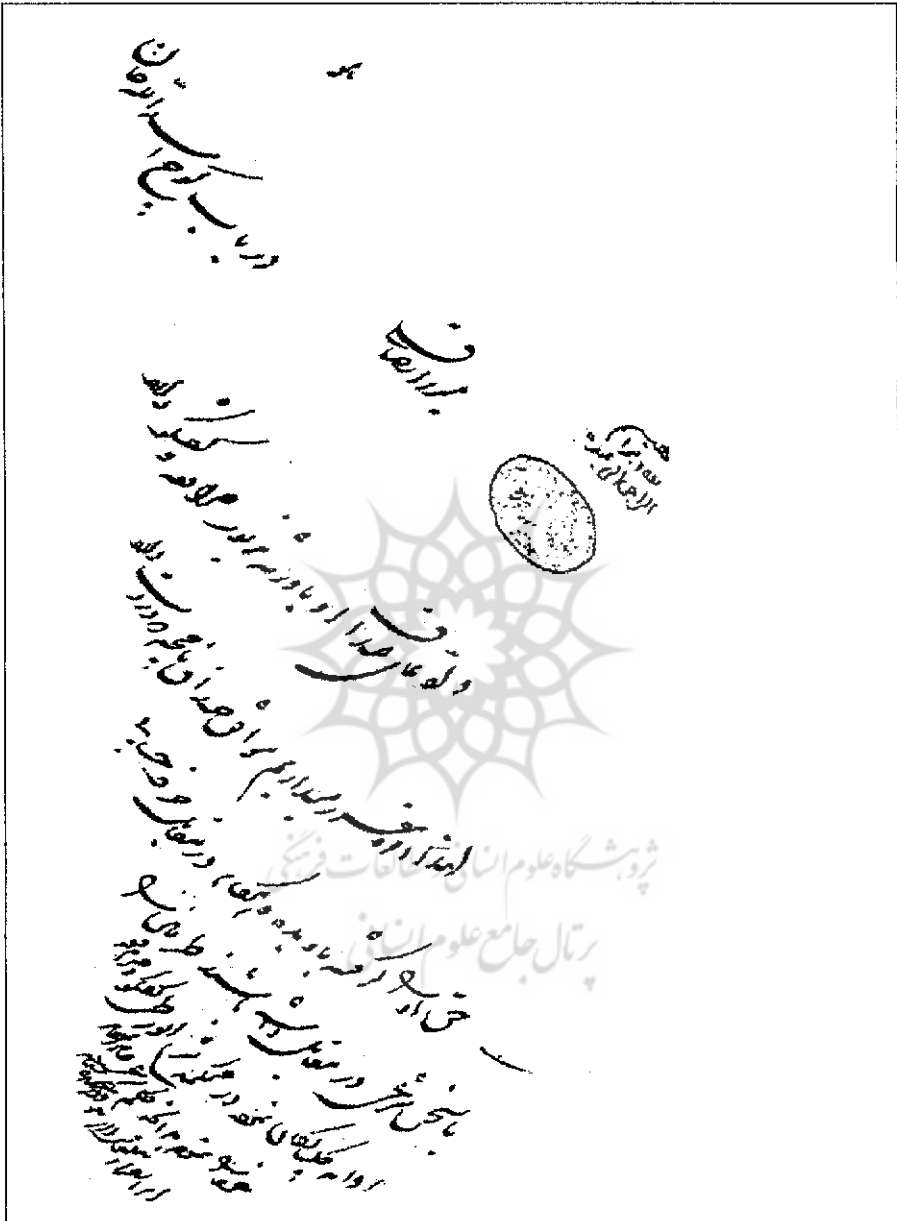
بازنویسی متن جواب شکایت همسر اسدالله‌خان

هو

متن مُهر

الراجی الی عبده‌الله ابراهیم: میرزا رضاقلی در باب کوچ اسدالله‌خان^۱ و ادعای صداق، او با ورثۀ مزبور، مراقعه و گفت‌وگو دارد لهذا امر و مقرر می‌داریم موافق صداق‌نامه‌چه که در دست دارد حق او را گرفته به او بده و هرگاه در مقابل، حرف حسابی یا سخن شرعی در (مقابل) داشته باشند طرفین را روانۀ گلیایگان نموده در محکمۀ شرع انور، طی گفت‌وگو و مراجعه خود را نموده بدان‌چه حکم شرعی صادر نمودند از از آن‌قرار معمول دارید و در عهده شناسید

۱. کوچ: همسر (اسدالله‌خان) به نام پری‌ناز خانم سجع مهروری = پری‌ناز کنیز فاطمه است.

پاسخ شکایت همسر اسدالله‌خان برای دریافت مهریه خود پس از فوت شوهرش که یکی از مقامات دولتی به حاکم محلی به نام میرزا رضاقلی نوشته است.

صورت جهیزیه پری ناز خانم همسر اسدالله خان سرلک بختیاری

جهیزیه علیا جناب عفت مآب پری ناز خانم که به خانه زوج خود عالیجاه اسدالله خان سرلک برده: مسینه آلات به من شاه پنج موصوف، رختخواب قلمکار یک دست، آفتابه لگن یک دست، پی سوز یک عدد، طاس حمام یک عدد، مجمع دو عدد، قالی شش زرعی یک فرش، دیگ بزرگ یک عدد، قابلمه هفت ظرفی یک عدد، مفرش زوج، رخت ابریشمی موصوف یک دست، گیوه (گیوه) ملکی زوج، آرخلق (کُت) یک دست، دستمال دو زرعی یک طاقه، چارقد لاکمی دو زرعی دو طاقه، شلوار ترمه دو زوج، اسباب و یراق زنانه از هیکل و کمون بند و انگشتی و سایر خورد و ریزها تخمیناً ده تومان، پیرهن... و قلمکار دو دست، مهر اسداله خان سرلک (داماد)، مُهر خدادادخان (پسرعموی داماد).

